

Jasna Vombek

Dušan Šarotar: *Nostalgija*.

Murska Sobota: Franc-Franc, (knjižna zbirka Križpotja), 2010.

Četudi je morda dolgočasno predvidljivo na začetku takšnih zapisov naštevati avtorjeva dosedanja dela, se je v opusu Dušana Šarotarja nabralo toliko del, da jih je, tudi zato, ker se zdi, kot da vse njegove pripovedi že dobro desetletje pišejo eno samo knjigo, nemogoče zaobiti. Prvencu *Potapljanje na dah* (1999) so sledile zbirka kratke proze *Mrtvi kot* (2002) ter romana *Nočitev z zajtrkom* (2003) in *Biljard v Dobrayu* (2007). V soavtorstvu s Ferijem Lainškom kot pesnikom, fotografom Jožetom Suhadolnikom in glasbenikom Markom Groblerjem je izdal knjigo *Občutek za veter* (2005), v katero je prispeval pesmi v prozi, napisal je tudi scenarij za istoimenski film. Kot scenarist se je podpisal še pod petnajst scenarijev za dokumentarne in igrane filme ter dve lutkovni predstavi *Mali ribič* (2006) in *Železna gora* (2009). Izdal je dve pesniški zbirki *Krajina v molu* (2006) in *Hiša mojega sina* (2008). S pred kratkim izdano *Nostalgijo* se mu je po lastnih besedah dokončno utrdil tisti neopredeljivi občutek, ki ga je dolgo iskal in ki mu zdaj lahko povsem zaupa.

Ena sama knjiga? Sam pravi, da je eden tistih, ki ves čas pišejo isto knjigo. "Umetnost ni napredovanje in nenehna rast, temveč širitev pokrajine neznanega in poglobljanje, potapljanje. Pisateljevo oko je beseda, z besedami zrem, opazujem, raziskujem, čutim. Ti nevidni literarni svetovi so iz besed, v njih so skrite pokrajine, ki jih ni," je pred kratkim povedal v intervjuju. Duhovna monografija Pomurja, napajana s specifičnim sentimentom in razcefrana skozi grozljivi zgodovinski čas, ki jih avtorjeve kontemplativne impresije poskušajo znova sestaviti. Poskus ubeseditve nevidne notranje pokrajine, ki jo imenuje "duša" ali "občutek", zaznamuje sleherno njegovo delo in izrisuje vmesno polje med vablljivo, četudi večkrat bolečo ujemljivostjo ter nenehnim otekanjem, približevanjem in minevanjem, resničnostjo in prividom. Pa najsi gre za mavričnost barv, nastalih na ozadju osamljenosti, odseva svetlobe, ki pripronic

izpod klobuka, ali trenutke, ko se v zanikrnem gostilniškem kotu ali na zaprašenem starem dvorišču dogaja véliko razdvajanje duše od telesa. Notranja pokrajina, ki je “resnična edino v literaturi. Samo tukaj je ujetih nekaj svetlobe, strahu, samote, praznine, norosti, ljubezni in smrti, o katerih edino lahko govorimo, ker nikoli zares ne umrejo. Ta svet živi, govori z besedami, ki niso od tega sveta. In tisti občutek, ko za trenutek vemo, morebiti samo čutimo, da smo, prihaja iz nevidnega, notranjega sveta, ki ga nagovarjajo pesniki. Izhajamo iz tišine. (...) Prostor, o katerem pišem, je notranji prostor, pokrajina, ki je edino v nas. To je neviden svet, narejen iz jezika domišljije in kot tak nesprejemljiv, idealen, človeku nikoli scela dostopen. Pesem je njegova senca, dvojnik, ki stoji ob njem.” V tej tišini, v tej senci pa je vselej prisotno tisto neslišno šepetanje brezdanje, široke ravnice, ki ni ne morje ne zemlja, “tisto nedoumljivo in otožno hrepenenje, podobno upočasnjenemu teku reke, ki neustavljivo ugaša”. Tako kot mineva reka, ki s svojo vrtinčasto močjo zmore potegniti vse, kar je bilo zgoraj, proti hladnemu in temnemu dnu, tisto, ker je dolgo skrivala v sebi, pa spustiti na površje, neizogibno mineva tudi veter, ki si poskuša prisvajati širjavo ravnine z visokimi topoli, lenobno vodo in šašem ob njej. Kot da bi hotel ustaviti minevanje časa in z njim ugašanje želje, na način, lasten edinole “ljudem z ravnice”, ki drugačnost “stepske melanholije” zares živijo. In kot v pesmi *Vrtinci iz Občutka za veter* pesnik pove, da tisti, ki so bili kdaj priče lepoti darovanja reke, potem ko je ta potegnila vase lesket svetlobe, vedo, da morajo o tem molčati, prav tako prvoosebni pripovedovalec, nemara avtor sam, v zgodbi *Lastovka iz Nostalgije* ve, da bo o zadnjem trenutku uzrtja lastovke, “najlepše lastovke, kar jih je kdaj videl”, lahko le molčal. Ker je soboško Judinjo Justo Schön, nekdanjo interniranko v Auschwitzu, sicer najlepšo skakalko v vodo in protagonistovo nekdanjo ljubezen, voda “potegnila navzdol, proti temnemu in hladnemu dnu”.

V pisateljskem svetu Dušana Šarotarja obstajata dva otoka, na katerih se mu je odprla omenjena notranja pokrajina in je vzniknila njegova beseda, in ki ju, kot se zdi, s svojimi brezčasnimi in brezkončnimi pejsaži nenehno podžigata. Prvi otok je tisti jadranski, odet v dolgo dihanje poletja, brezbrizno plivkanje morja, senčnate oljčne gaje, porušene kamnite zidove in vpijočo tišino zapuščenih notranjih dvorišč, drugi pa samo njegov, nevidni, ki se ne potopi v mesečino in ne utone v valovih, ki je venomer in edino v njem. Otok, na katerega počasi, a nezadržno potujemo pravzaprav vsi in kjer ne potrebujemo nobene prtljage.

Metafora, ki evocira drugo prisprodo, ponavljajočo se v Šarotarjevem opusu in ki razkriva njegov pisateljski pogled na vprašanje dobrega in zla,

je močno prisotna tudi v *Nostalgiji*. Na prvo stran svojega romanesknega prvenca je postavil misel Alberta Camusa, ki pravi, da sta na svetu dve resnici, od katerih ena ne sme biti nikoli izrečena. In zdi se, da je ta eksistencialistična nota ves čas prisotna v avtorjevi literarni filozofiji. Tik pred koncem uvodne zgodbe *Nostalgije Haustor*, beremo: “Veliko pozneje, ko ne bo več hiše in bo nekje zvenela samo še tista melodija, bom odkril, da sta med zidovi zveneli pravzaprav dve melodiji, vendar mi je bilo dano slišati vedno samo eno, druga je ostala za vedno skrita, zavita v tišino spomina, kot bi na svetu bili dve resnici, kot je zapisal pisatelj, od katerih mora ena za vedno ostati skrita. (...) Vem, da je to tista druga, skrita melodija, v kateri slišim glas, ki ni ne žalost ne vznesenost, prej otožnost, melanholija, šelestenje pozabljenega vetra, ki pravi: napiši mi pesem.”

Od tu naprej se dogaja Šarotarjeva literatura, od tu se napaja tisto “čudenje, da so še sape, ki nam dajo dihati”. *Nostalgijo* sestavljajo štiri novele, in za vsako od njih se zdi, da je ključna ne le za celotno zbirko, temveč za avtorjev celoten opus. Prva med njimi, *Haustor*, se navezuje na roman *Biljard v Dobrayu*; glavni protagonist je oseba iz romana, dedek, ki se vrne iz koncentracijskega taborišča (kjer sta izgubila življenje njegova prva žena in sin, violinist) v Mursko Soboto. Morda najgloblje spoznanje zgodbe je *nerazumevanje* preživelih žrtev holokavsta, ki ob resnično nikoli razumljenem človeškem zlu meri tudi na vzpostavitev obrambnega mehanizma kot načina preživetja. Ob dedka avtor postavi lik njegovega vnučka (nemara pisatelj sam), kateremu se po dedkovi smrti razkriva trpeča usoda njegove družine. Nadnaravna sposobnost dečka namiguje na naše notranje svetove, vzporedna življenja, skrivnosti, ki jih lahko vidimo le, če stopimo v haustor. Slednji torej pomeni prehod, ne le vrata, temveč nekakšen hodnik, dolg in temen, v katerem ni nujno videti svetlobe na drugi strani, a še zmeraj je to prostor, ki s svojo nevidno močjo vabi v neznano. In v ta prostor bo, kot nam sporoča avtor, nekoč stopil sleherni izmed nas. Vanj je stopila tudi Justa Schön iz *Lastovke*, potem ko je po vrnitvi iz koncentracijskega taborišča, razlomljena od znotraj, podoživela ljubezensko izkušnjo zadnjega poletja v svojem življenju. Njen nemara najlepši skok v vodo se lucidno in povsem v skladu z avtorjevo pisavo zaključí z njenim izginotjem pod vodno gladino oziroma letom lastovke v nebo.

Da ima vračanje v Šarotarjevi prozi pomembno mesto, dokazuje tudi zgodba *Vrnitev*. Tako za opazovalca pristajajočih in vzletajočih letal kot za potnika na letalu, ki čaka na povratek k svoji noseči ženi, kot za slednjo. Splet naključij, predvsem neugodno vreme, spodrine misel, da je človek po vrnitvi enak kot pred odhodom, pa tudi, da se vrnitev morda sploh ne zgodi več. Ker vmes stoji tisti prehod, ki z nerazložljivo globino

vabi, vznemirja in hkrati ogroža. In oko, hladno, brezbržno, brezčasno in na pogled odsotno za človeško bolečino – oko bralca – se znova zaloti v svojem nemem spraševanju, na katerega ni jasnega odgovora zdaj in ga nemara nikoli ne bo. Le čutil bo, da se je (znova) dotaknil nečesa, kar ga nemara zadeva bolj, kot si upa priznati. Še globlje v ta občutja se bralec potaplja ob branju zadnje zgodbe, *Ladja*. Spet zaljubljenca, ki bi se morala srečati, pa se ne. Vsaj ne na mestu, kjer sta predvidela in kjer sta živela prej. Megla in dež izbrišeta obraze, z njimi pa like, in v zameno ponudita zgolj privid v praznem vagonu drvečega vlaka. Preskoki v pripovednem času, filmske slike, lucidno in drzno odlepljanje od realistične pripovedi, pogosta odprtost zaključkov, vse to in še več daje Šarotarjevi nikoli do kraja razvozlani pisavi mesto enega najzanimivejših in najdragocenejših sodobnih slovenskih pisateljev.